

Van schooiers en venters met kopenschap en koopleu

"'s Mensen leven is ongelijk", zei men vroeger altijd en dit gold vroeger nog meer dan nu, in onze tijd met zijn sociale voorzieningen, als men het niet kan bolwerken gaat men maar naar de bijstand. Al is die voor iedereen niet altijd het levensdoel, men hoeft toch niet meer gebrek te lijden, zoals vroeger, al deden de kerken ook wel wat om de ergste nood te lenigen.

Hoe heel anders was het in mijn jonge jaren, toen nog zo velen met bedelen langs de deur hun kost en ook hun kleren moesten ophalen.

*Een schooier den gunk langs de deure,
wat todderig en slets in de klee,
hij had al verscheidene huuze e'had, ok vandage alweer,
mar hij was tevreden met zien leven,
en mangs dan zunge un leed,
het was um wieder um 't even,
want better kreeg e het toch neet.*

Johanna van Buuren

Ja vroeger kregen we iederbods (telkens) angeloop van schooiers, zoals ze genoemd werden, die langs de deur liepen te bedelen. Ze zagen er vaak allesbehalve fleurig uit. Vaak waren ze zo podderig of ze zich nog nooit hadden gewassen. Van alle soorten kwamen er, ook wel nette, maar vaak ook wat we zeiden: "Op die slonze zol ie neet durven scheeten" (dit was zo'n algemeen gezegde), zo oonzelig (goor) als je er op keek. Vaak vroegen ze om un boterham of een meultje etten en de betere klassen, die nog een thuiskomen hadden, om een cent of een meultje aardappels. Met de Kerstdagen vroegen ze om iets vettigheid of iets van 't geslachte en voor de Paasdagen vaak om een ei. Zo scharrelden ze door het leven, want ze moesten leven van geven. Om medelijden op te wekken, kwamen ze 's zomers vaak op blote veute (voeten).

In de oelefvlog (in de schemering) kwamen ze om onderdak voor de nacht, nachtsleupers zeiden we altijd. Als het er één was, kreeg die een plaatsje in het hooi op de hilde, maar was het een heel gezin dan moesten ze naar de schuur, nadat ze eerst hun kindsdeel hadden gehad, pap met een snee roggebrood. Zo weet ik dat de meesten van die mensen wel kunnig (ons bekend) waren, maar er waren er ook wel die erg brutaal waren, en dat de vrouwen blij waren als er een van de mansleu bij den hechten (huis) was. Vooral de schooierswieve konden zo lang doorneulen, en dan zeiden ze: "Foei wat visteve (kreng), gin minne meue, un bijmeze" (en dan moest Va weleens achter uut de hals proaten - kordaat optreden).

Zo herinner ik mij nog goed dat in het begin van het jaar Blauwsel Dorus altijd langs de huizen kwam met berijmde nieuwjaarswensen, tegen vergoeding naar eigen keuze, een worstje of zo, en ook wel een drupske.

*Om elkaar nieuwjaar te wensen,
is het gebruik der meeste mensen,
reeds een lange tijd geweest,
acht dagen na het Kerstfeest,
dat ge rijk gezegend zijt,
met zon en regen op zijn tijd,
met koren, ooft en boomgewas,
haver, klaver, hooi en gras,
een stuksken in de middagpot,
en veel varkens in het schot,
mest de kalvers zwaar als lood,
en verkoop ze aan de jood,
nu gaat Dorus weder henen,
blij is hij bij u verschenen,
laat hem blij ook van u gaan,*

*het volgend jaar komt hij weer aan,
Dorus wordt zo oud van dagen,
maar ik heb in het leven nog behagen.*

Zo gedacht Dorus in het bijzonder de boer in zijn wensen. Hij zou wel denken: "As ut een boer goed geet, dan geet ut mie ook goed." Blauwsel Dorus heette eigenlijk Dorus Stoffel, maar omdat hij enige tijd met blauwsel langs de huizen ventte, noemden ze hem Blauwsel Dorus. Ze vertelden dat vroeger Goeëndags Get Jan langs kwam, maar die heb ik niet gekend. Hij was zo'n halfwijzen blood (stakker) geweest, die had dan gezegd: "Za'k even un deensken maken", en dan was hij beginnen te dansen op de keuken en had dan meteen al in de wiem gekeken, want dan verwachtte hij een worstje. Al wat hij kreeg deed hij in de mand, want hij leefde met zijn Moeder. Maar een keer hadden ze hem er een dode kraai ingestopt, toen was hij hellig geworden.

Get Jan had altijd nogal veel nieuwtjes gehad, maar als ze hem al te veel hadden uitgehoord, dan snauwde hij wel eens. Als ze dan zeiden: "Get Jan ie mut neet snauwen", "Ik snauwe neet" zei Get Jan dan. Als hij goed te passe (goed gehumeurd) was, dan had hij gezongen van kantjes en flantjes en hopsasa. Bij de Bisschop (Helhuizen) en bij Dustermars, zei hij, moest hij altijd het meest vertellen. Op een keer was hij van Willems gekomen en binnendoor op Niemeijer aangelopen. Onderweg had hij een worst uit de mand gehaald en gezegd: "Zal ik oe opetten of zal ik oe nog bewaarn. Och, loat ik oe ok mar opetten ie bint now nog warm." Over Goeiendags Get Jan en zijn gezegden werd nog lange jaren nagepraat.

Dan was er nog de graansoele (mopperpot), die vroeg altijd om een cent of twee, drie, en als Moeder dan zei: "Ie vraagt ok zo vulle." "Ja meunie, ai neet vraagt, dan krieg ie neet wat, ie kriegts niks vuur niks als lank hoar en dikke luze." Jan de Meester hield zo van eten, en als hij dan niet zat (genoeg) had met de anderen, zei hij: "Loate wij mar eerst danken, dan kun ieleu oes weg e goan".

Sienemeunie, Grootvaders ongetrouwde tante, was altijd zo vies van de schooiers geweest, en als ze weg waren had ze de deurklinke nog afgewassen.

Dan kwamen er vroeger ook wat langs de deur lompen en butte (botten) opkopen, en later kunstmestzakken en paardehaar. Ook kwamen ze venten met heideboenders of andere kleinigheden, zoals kammen en luzekoam (luizenkammen) of stopnaalden en naalden en spelden, meestal neet vulle inbetaansie (niet veel bijzonders) maar als men er dan een fitsken (kleinigheid) van kocht, dan waren ze al te passe (tevreden). Dan waren er nog kistjeskeerls met een kistje met kopenschop op de rug, en pottenkeerls met scheurewark (kopjes en schoteltjes en borden), of een hoonderkremer, maar al die mensen, ze hebt er gin ziede bie e spunnen (ze zijn er niet rijk bij geworden).

Ook kwam er altijd een wannenlapper uit Glanerbrug. Als er de wan kapot was dan maakte hij die op de deel waar het 's winters lekker warm was. De twijgjes bracht hij zelf mee, en als hij klaar was dan at hij ook mee. Ja, wat leefde men vroeger gemoedelijk. Men was ook zeer begaan met het lot der armen.

*Hij was een eenzaam wandelaar,
hij reizen welgemoed,
de oale wege in Salland langs,
hie zag en hie genoot.
Hie had un goastok in de hand,
en umtrent gin begazie,
alleent un zakkie op de rug,
vuur klee en eets nienazie.*

Johanna van Buuren

Maar ze schooierden, tenminste velen, ook van alles op, en die een paardje voor de kar hadden vroegen ook steevast om een zak met hooi of wat haksel. Men zei vaak: "ie kriegts niks vuur niks, as lank hoar en dikke luze".

Dan kwamen er ook nog vaak stoelenmatters, of lui met de kar om scharen en messen te slijpen. Wij kenden ze vrijwel allemaal bij naam en toenaam. Doetinchem, hij was van

geboorte uit die plaats, die zei altijd: "Hebt ge nog een kop koffie vrouw", en "twaalf centen vrouw", want het kostte meestal twaalf cent. Dan had je Derk Breda, die was zo brommerig, en dan het smakbeentje, die had een mankement aan de voet. Albert Ras, die had meestal een zakje op de rug, en dan de Roo Leene, die een grote familie had. Rothman, die twee vrouwen bij zich had, de Stippe, die helemaal aan de drank was, Frits en Lammechien met de hondenkar en Keukelaar die vroeger een keutersplaatsje had gehad.

Al die mensen kwamen door wat kamferballen, potloden, boslint of schoenveters te verkopen en meteen zo'n beetje het eten erbij op te scharrelen, het leven door. Er kwamen ook de Raalter Joden, Bottermoos, De Lange Jesie en Lutraan, of er nog kippen, afkalvers of jonge hanen te verkopen waren. Er was een Zutphense Jood, en die zei dan: "Wat mu'k oe vuur det kelfken gijven." En dan Jan Dufour met zijn vrouw Engeltje en een idiote jongen, die ook altijd een pijp moest roken als zijn Vader rookte. Zij waren nette mensen, ze waren heel goed voor de jongen. Jan was stoelenmatter en Engeltje ventte met kopenschap. Dan had je nog een petrolieventer en Anton Krekel met de kruiwagen met kopenschap. Als er een kwam met een ballie heudjen op. dan was het meestal een stalenkeerl (voor manufacturen). Verder nog Heinhuizen, die ook op de Demtermarkt stond.

*Zeg Jona, zeg Jona, wat kost zo'n elle katoen,
ik heb ze van zes, van acht, van tien,
van twaalf kan ik ze u laten zien,
zeg Jona, zeg Jona, wat kost zo'n elle katoen.*

Dit versje zongen ze vroeger veel, en die met elleware (manufacturen) langs de deur liepen, hadden altijd een ellestok bij zich. Later kwam er ook weleens een pindachinees met zijn trommeltje met pinda's, die liepen er toen veel.

Heinhuisen sliep 's nachts meestal bij Albert en Dike Ten Have (Zwarten Ap). Hun huisje stond vroeger schuin tegenover de Bergboer, aan de andere kant van de weg, en dan zei Heinhuizen altijd: "Doar in det heuksken bie Dieke, doar is 't zo lekker warm." Berend Janoom had dan gezegd: "Heinhuzen is rieke, slup neet bie Albert, mar bie Dieke." Die Dieke was een dochter van Hutten Dieksom en ze was nogal een flodder geweest, die het niet zo nauw nam. Bij gebrek aan een stooventpot nam Dieke een vuurlepel met kooltjes vuur en deed die in de stoof. Toen met Nieuwjaar Dieke danste met de jongelui in de keuken, trapt ze op de steel van de vuurlepel, zodat Dieksom het vuur voor het gat stoof, maar Dieke zei: "Vuur ut ma verdoompt".

En dan kwam er nog Dieksom (de Vries) die kwam uit Deventer, en die zei altijd: "Dit is roestvrij, en dat is niet roestvrij." Een tuwwekeerl uit Zutphen met touwen en een wagensmeerkeerl. Later kwamen Brands Jans, Wagenvoort, Van der Hulst, en Traanman kalver en kippen kopen. Ook kwam Pouwels Janoom (Jan Hanenbri) nog weleens met een schuutie (klein rond korfje). Hij was mandenmaker en was erg doof. De twijgen sneed hij altijd aan het dikke eind, dat wil zeggen, waar God ze liet groeien. Men wist dit ook wel, maar men liet hem geworden. Dan kwam er nog een deurnenstoker Hendrik Brink uit Heerde. Hij verzamelde de stammen van de wilde roos en verkocht die aan de kwekers, die er tamme loten op entten.

Deze types zijn allemaal verdwenen en evenzo de ambachten of wat voor handwerk ze ook bedreven om aan de kost te komen. Ze waren er tevreden mee en konden er mee in hun levensbehoeften voorzien, maar het was in het algemeen wel een karig loon dat ze er mee verdienden.